Mariana Neț

ADJECTIVE CARE DESEMNEAZĂ CANTITATEA ÎN CĂRȚILE DE BUCATE ROMÂNEȘTI

INTRODUCERE

În cărțile de bucate (românești), indicarea cantităților – esențială pentru orice rețetă – este adesea vagă, asumat subiectivă. Receptorul este invitat implicit să se bazeze, în această privință, pe propria sa competență, pe practica sa culinară anterioară, presupusă a fi similară cu aceea a autorului/autoarei rețetei. În asemenea împrejurări, în plan lingvistic sunt folosite, de regulă, lexeme, sintagme şi expresii cu valoare adjectivală sau adverbială.

În cele ce urmează, discutăm cele mai frecvente asemenea cazuri:

necesar, ă adj.

În aceste situații, în perioada interbelică era preferat adjectivul *necesar, -ă,* asociat, cel mai adesea, dar nu exclusiv, cu *sarea.* În materialele consultate, l-am întâlnit, pentru prima dată, în anul 1934 şi pentru ultima dată în 1938:

„Vara, în loc de bulion, 5–6 roşii, fierte cu apa *necesară* […].”
(Racoviță 1934: 234)

„[…] se toarnă ½ litri de apă clocotită, în care s-a pus sarea *necesară.*”
(Marin 1936: 49)

„[…] o lingură grăsime, o lingură făină, ½ ceapă, 1 ceaşcă apă caldă, sarea *necesară* […].”
(Opreanu 1938: 31)

„Cantități: 6 bucăți cartofi, 1 pahar mare cu smântână, sarea *necesară* […].”
(Pârvulescu 1938: 13)

Exemplele de mai sus nu necesită comentarii speciale. Au fost date pentru că reprezintă ceea ce s-ar putea numi „gradul zero” al folosirii adjectivului *necesar, -ă* în cărțile de bucate românești.

Tot în perioada interbelică, adjectivul în discuție apare însă şi în propoziția *câtă va fi necesară* [sic!]:

„[Punem] făină *câtă va fi necesară* […].”
(Racoviță 1934: 246)

Prezența acordului ne conduce la ideea că exemplul de mai sus este o construcție eliptică (şi gramatical greşită sau, în cel mai bun caz, stângace), apărută

LR, LXVI, nr. 3, p. 385–390, Bucureşti, 2017

BDD-A27841 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:51 UTC)

prin suprapunerea implicită a două modele discursive: (1) „punem atâta făină cât(ă) va fi necesar” şi (2) „punem făina necesară”. Aşa cum apare în exemplul extras din cartea Ecaterinei Racoviță, formularea autoarei – sau a editorului lucrării – este stângace, iar grupul lexematic de care ne ocupăm oscilează între valoarea adjectivală şi cea adverbială.

Exemplul următor datează din ultimul sfert al secolului XX:

„[…] se freacă o lingură de făină (sau *cât este necesar*) […].”
(Jurcovan [1985] 2012: 137)

Expresia cu rol de circumstanțial cantitativ *cât este necesar* are statut adverbial şi este, desigur, corectă din punct de vedere grammatical. În exemplul citat, pe lângă exprimarea cantității exacte, autoarea dă, între paranteze, şi o precizare subiectivă, sinonimă, ceea ce arată tot tendința către aproximare.

Nu acelaşi lucru se poate spune despre exemplul următor, o traducere datând din ultimul an al secolului XX:

„[…] se adaugă atâta apă *cât este necesară* [sic!] ca [bucata de ficat] să fie pătrunsă […].”
(Souli 2000: 12)

Şi această expresie are valoare circumstanțială. Şi de această dată, exprimarea este stângace – de fapt, gramatical incorectă –, ceea ce este mult mai greu de acceptat la un autor care scrie sau traduce la finele secolului XX decât la unul care îl precedă cu o jumătate de veac.

de ajuns (de) loc. adj., loc. adv.

Cu un înțeles similar, locuțiunea adjectivală – după caz, adverbială – *de ajuns (de),* cu variantele şi sinonimele *cât va fi deajuns* [sic!], *îndestul, cât crezi că va fi destul* a avut o carieră mai îndelungată în literatura gastronomică.

Am reperat-o pentru prima dată – ortografiată cu cratimă – în traducerea postelnicului Manolachi Drăghici:

„Pune într-o tingire sos spaniolesc *de-ajuns* […].”
(Drăghici [1846] 2005: 80)

Aproape şaptezeci de ani mai târziu, grupul lexical de care ne ocupăm este prezent, în două variante, în cartea de bucate semnată cu inițialele A.St.:

„[…] se pune […] sare şi piper *de ajuns* .”
(A. St. 1915: 123)
„[…] zeama în care a fiert peştele, *cât va fi deajuns* [sic!].”
(A. St. 1915: 37)

În acest al doilea exemplu, circumstanțialul cantitativ este exprimat printr-o propoziție, nu printr-o locuțiune.

BDD-A27841 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:51 UTC)

Remarcăm totodată oscilația autorului – şi, probabil, a normei din epocă – între două grafii: *de ajuns* şi *deajuns.*[1] Amintim, de asemenea, că, în urmă cu peste o jumătate de secol, Manolachi Drăghici ortografiase aceeaşi construcție cu cratimă.

Locuțiunea adverbială *de ajuns* reapare în perioada interbelică; o întâlnim în cartea de bucate a doamnei M.S.:

„[…] fierbi [merele] cu zahăr pisat *de ajuns* […].”[2]
(M.S. 1929: 205)

În interbelic, se constată însă unele schimbări în paradigma lexicală: cuvinte care păreau uitate reapar, o serie de termeni dispar (temporar) din uz, fiind înlocuiți cu alții; este posibil, de asemenea, ca lexemul „vechi” şi cel „nou” să coexiste în acelaşi microcontext. În speță, locuțiunea *de ajuns* sau adjectivul *îndestulător, -oare* coexistă cu adjectivul *suficient, -ă* (cf. *infra*).

îndestul adj. inv., adv.

În prima jumătate a secolului XX, apare în texte, cu oarecare frecvență, şi adjectivul *îndestul,* care face parte din aceeaşi serie semantică. Dăm mai jos două exemple concludente:

„[…] se coace [curcanul] cu piper întreg […] şi cu unt *îndestul* […].”
(A. St. 1915: 92)
„[…] se pune untdelemn *îndestul,* se storc 1–2 lămâi […].”
(Constantinescu 1937: 33)

În dicționarul-tezaur (DLR), lexemul *îndestul* este considerat exclusiv adverb, iar pentru sens se face trimitere la lexemul *destul;* evident, acesta din urmă este înregistrat şi ca adjectiv. Din exemplele de mai sus, constatăm însă că, în rețetele culinare, *îndestul* poate avea şi valoare adjectivală (în primul caz) sau poate oscila între valoarea de adjectiv şi cea de adverb (în al doilea caz). Din păcate, în literatura gastronomică pe care am consultat-o, nu am întâlnit niciun exemplu în care lexemul *îndestul* să stea pe lângă un substantiv feminin, caz în care am fi putut stabili cu precizie dacă acest cuvânt este, într-adevăr, adjectiv.

îndestulător, -oare adj.

Tot în cartea de bucate semnată cu inițialele A.St., deci în 1915, întâlnim grupul nominal *o cantitate îndestulătoare (de)*, ca în exemplul:

„[…] *o cantitate îndestulătoare de* dulceață […].”
(A. St. 1915: 52)

Adjectivul *îndestulător, -oare* dispare însă din limbajul gastronomic românesc odată cu perioada interbelică.

[1] Este posibil, desigur, ca ezitarea – sau neglijența – să nu-i fi aparținut autorului, ci tipografului. În absența accesului la manuscris, nu ne putem pronunța.

[2] Deşi topica pare să permită interpretarea grupului *de ajuns* şi drept adverb, această ipoteză ni se pare exclusă din punct de vedere semantic; în exemplul citat, *de ajuns* are valoare adjectivală.

BDD-A27841 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:51 UTC)

suficient, -ă adj.

În cartea doamnei M.S. găsim, în schimb, formularea echivalentă *o cantitate suficientă:*

„O dată ce vei strânge *o cantitate suficientă,* merele se storc […].”
(M.S. 1929: 245)

Dacă grupul nominal *o cantitate suficientă* începe să fie folosit, în epoca interbelică, în locul mai-sus-amintitei *o cantitate îndestulătoare (de),* adjectivul *destul, -ă* şi locuțiunea *de ajuns* (şi variantele acestora, la care ne-am referit anterior) sunt, la rândul lor, înlocuite cu adjectivul *suficient, -ă.* Pe acesta din urmă îl întâlnim, de exemplu, într-o carte de bucate de la mijlocul anilor ’30:

„[Punem peste cartofi] zeamă *suficientă,* să scadă la cuptor […].”
(Racoviță 1934: 245)
„[…] zahăr *suficient,* să fie *destul de* dulce.”
(Racoviță 1934: 268)

Dacă ne oprim asupra celui de al doilea exemplu, observăm că adjectivul *destul* – mai exact, locuțiunea adverbială *destul de* – nu dispare nicidecum din uz, fiind necesar, pentru variație stilistică, întrucât adjectivul *suficient* – evident, preferat – fusese deja utilizat în frază. De altfel, este ştiut că folosirea pe scară largă, la un moment dat, a unor sinonime nu duce, cu necesitate, la dispariția din uz a lexemelor preferate în perioade anterioare. Cel de al doilea enunț citat este totuşi stângaci.

Deocamdată, adjectivul *suficient, -ă* este pe primul loc în preferințele utilizatorilor. L-am întâlnit, între altele, într-o carte de bucate publicată în anul 2000:

„Un ou şi 2–3 lingurițe de zeamă de lămâie sunt *suficiente* pentru un litru de supă […].”
(Ricman – Teodoru 2000: 166)

Revenind la modelul de discurs pe care l-am observat atunci când ne-am referit la cartea de bucate semnată A.St., remarcăm că acesta este operativ şi în cazul deja amintitei lucări a doamnei M.S. de la finele anilor ’30. În acest din urmă text, formulările sunt, în majoritatea cazurilor, extrem de explicite.

De exemplu, în propoziția:

„[…] topeşte unt ori slănină *cât crezi că va fi destul.*”
(M.S. 1929: 186)

nu mai este folosită, ca în majoritatea citatelor precedente, o locuțiune adjectivală sau aderbială, autoarea optând pentru o propoziție circumstanțială (cu încărcătură subiectivă mare, prin folosirea verbului *a crede*, la pers. a doua singular). De asemenea, semnalăm din nou (cf. *supra*) şi dispariția locuțiunii adverbiale/ adjectivale *de ajuns* (folosită, după cum am văzut, cu diverse grafii, în epoci anterioare), în favoarea adverbului *destul*, sinonim din punct de vedere semnatic.

BDD-A27841 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:51 UTC)

Ideea de „cantitate suficientă” – cu un cuantum neprecizat, a cărui aproximare implică o doză de subiectivitate – reapare în rețetele de la începutul mileniului III. Formulările sunt însă, adesea, redundante şi neglijente, ca în exemplul:

> „[…] icre de hering nepreparate, *suficiente cât să-ți ajungă* pentru o salată delicioasă […].”
>
> (*Mega Image* noiembrie 2013: 7)

din care fie adjectivul *suficiente,* fie propoziția *cât să-ți ajungă* poate fi omis(ă) fără repercusiuni în plan semantic.

CONCLUZII

1) Evoluția limbajului gastronomic (românesc) reflectă o serie de caracteristici ale evoluției limbii (române), în general.

2) Studiul cărților de bucate arată că, deşi limba (română) evoluează în timp, nu acelaşi lucru se poate afirma întotdeauna despre competența lingvistică a locutorilor.

3) Norma lingvistică se fixează în timp şi nu este întotdeauna însuşită în mod corespunzător de toți vorbitorii. La sfârşitul secolului XX şi la începutul secolului XXI, într-o serie de rețete, întâlnim formulări stângace şi chiar greşeli de exprimare, în raport cu norma actuală; asemenea erori amintesc de finele secolului XIX sau de începutul secolului XX.

4) În anumite momente ale evoluției limbajului gastronomic (românesc), reapar o serie de cuvinte uitate. Este posibil ca acest fenomen să fie uneori voit, „căutat” de autorii cărților de bucate, pentru a conferi rețetelor un plus de „noblețe”, de „patină”, deci de autenticitate.

5) Simetric, o serie de lexeme, considerate învechite, dispar, la un moment dat, din uzul limbajului gastronomic. Totuşi, numai în rare ocazii ne putem pronunța cu privire la dispariția definitivă a unui cuvânt din uzul limbajului gastronomic; aproape în orice moment, este posibilă reapariția lor.

6) Din acest ultim punct de vedere, limbajul gastronomic (românesc) este mai apropiat de limbajul literar decât de cel ştiințific.

BIBLIOGRAFIE

Dicționare

DA = *Dicționarul limbii române, A-C, F-L (L-lojniță)*, Bucureşti, Editura Socec şi Sfetea, 1913 ş.u.

DLR = *Dicționarul limbii române, serie nouă*, Bucureşti, Iaşi, Cluj, 1965 ş.u.

Cărți de bucate

A. St. 1915 = *Cea mai nouă carte de bucate cu peste 600 rețete alese...* de A. St. Bucureşti, 1915.

Constantinescu 1937 = Constantinescu, Elena, *Bucătăria gospodinei române.* Bucureşti: Tirajul, 1937.

BDD-A27841 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:51 UTC)

Drăghici [1846] 2005 = *Rețete cercate în număr de 500 din bucătăria cea mare a lui Robert, întâiul bucătar al curții Franței, potrivit pentru toate stările.* Tradus de postelnicul Manolachi Drăghici [Iași: Albina, 1846]. Ediție de Olga Rusu și Constantin-Armand Vizitiu. Iași: Opera Magna, 2005.
Jurcovan [1985] 2012 = Jurcovan, Silvia, *Carte de bucate*. Bucureşti: Humanitas, [1985] 2012.
M.S. 1929 = *Noua carte de bucate, conținând peste 2000 de rețete încercate din bucătăria tuturor popoarelor civilizate, lucrată și aranjată în ordine alfabetică de dna. M.S.* ... Bucureşti: Socec, 1929.
Marin [1936] 2005 = Sanda Marin, *Carte de bucate.* Bucureşti: Humanitas, [1936] 2005.
Opreanu 1938 = Lucreția Opreanu, *Bucătăria românească. Meniuri pentru fiecare sezon și rețete de bucate din toate regiunile româneşti, în special din Ardeal.* Cluj, f.e. 1938.
Pârvulescu 1938 = Pârvulescu, Maria, *Carte de bucate.* Deva, 1938.
Racoviță 1934 = Racoviță, Simona, *Meniuri pentru întreg anul cu rețetele necesare. Rețete româneşti și străine.* Sibiu, 1934.
Ricman – Teodoru 2000 = Ricman, Maria, Teodoru, Olimpia. *Poftă bună, copii! Îndreptar practic de alimentație a copiilor sănătoşi și bonavi.* Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Bucureşti: Scriptum, 2000.
Souli 2000 = Souli, Sofia, *Bucătăria greacă și vinuri, specialități locale, rețete tradiționale.* Traducerea: ING. Irina Nedelea. Athena, fără an [2000?].

ADJECTIVES EXPRESSING QUANTITY IN ROMANIAN COOKBOOKS

(Abstract)

This essay analyzes a few adjectives and adjectival phrases indicating subjectively appreciated quantities. By such phrases, the recipient is indirectly invited to resort to his/her own culinary competence, supposed to be the same with the competence of the recipe author.

This discussion leads to a few conclusions concerning the evolution of Romanian language, in general and Romanian gastronomic vocabulary, in particular. The most important of these conclusions are (1) that linguistic norms become operative gradually and are not always appropriated to the same extent by all speakers of a given language, and (2) that gastronomic language is closer to literary language than to scientific language, as it facilitates the revival of old, long-forgotten words.

Cuvinte-cheie: lexicologie, gastronomie, modalitate, adjectiv, adverb.

Keywords: lexicology, gastronomy, modality, adjective, adverb.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române, Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
mariana_net15@yahoo.com

BDD-A27841 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:51 UTC)